

Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského, AVČR v.v.i.
Dolejškova 3, 182 23 Praha 8

Mikroskopie rastrovací sondou II analytické/optické metody

Pavel Janda

Laboratoř mikroskopie rastrovací sondou

Odd. elektrochemických materiálů

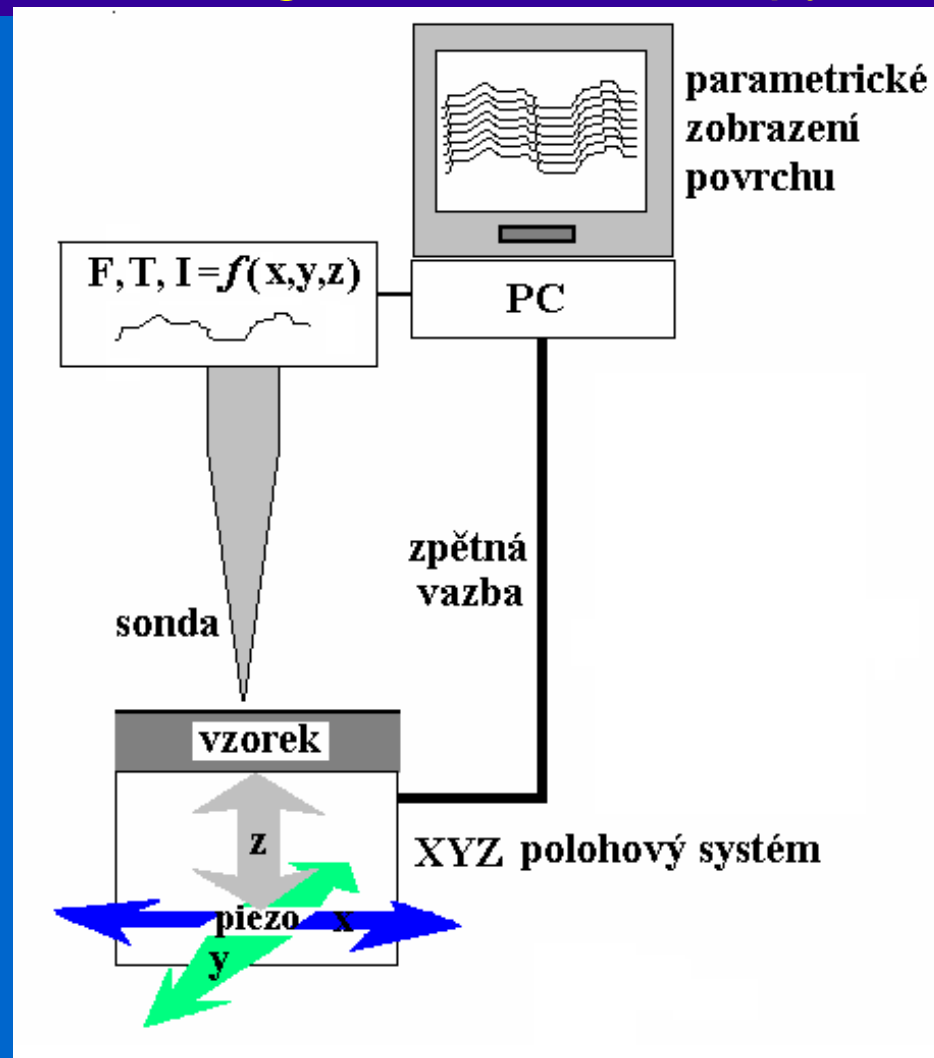
<http://www.jh-inst.cas.cz/>

<http://www.jh-inst.cas.cz/~janda>

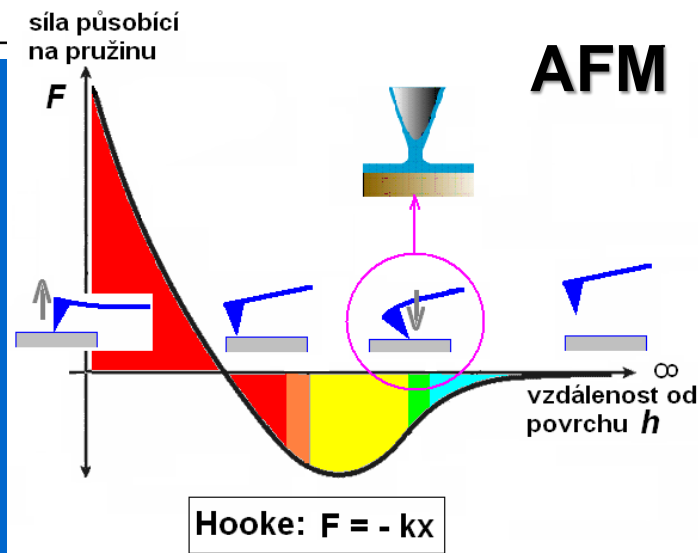
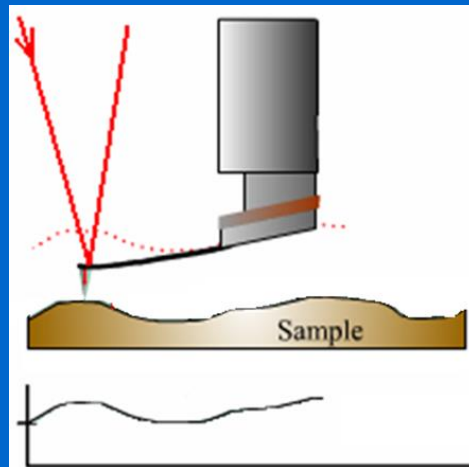
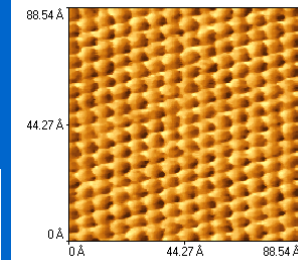
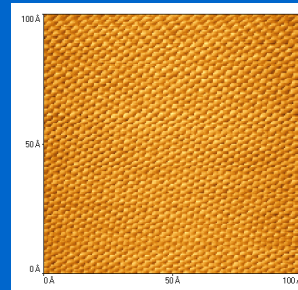
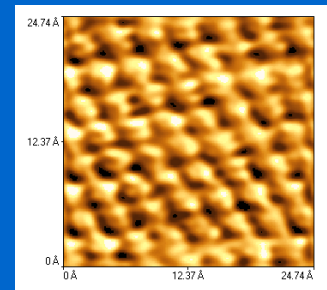
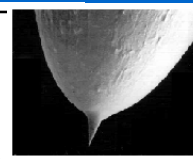
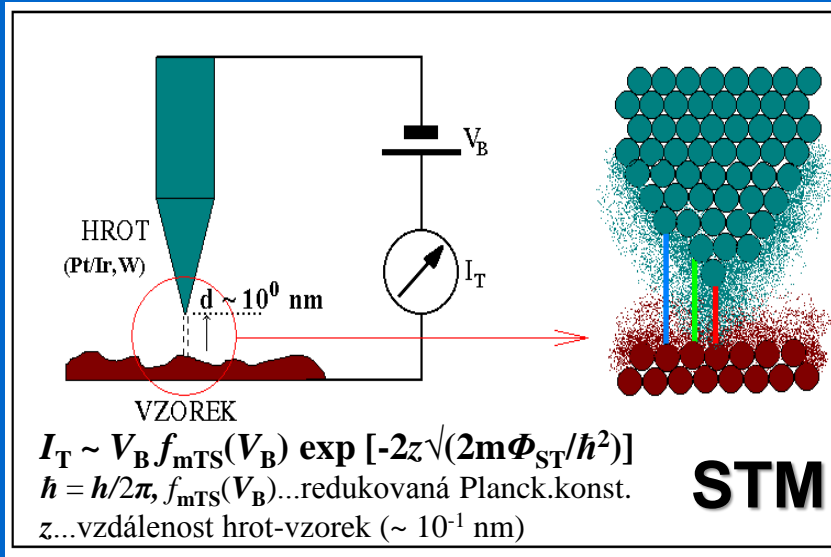
pavel.janda@jh-inst.cas.cz

Mikroskopie rastrovací sondou

Scanning Probe Microscopy

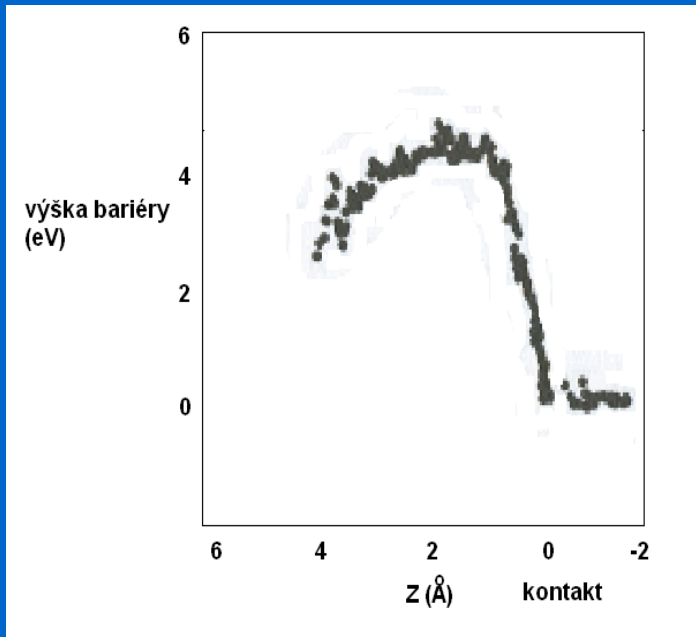
Mikroskopie rastrovací sondou STM-AFM

Tunelové spektroskopie

Bariérová (distanční) spektroskopie

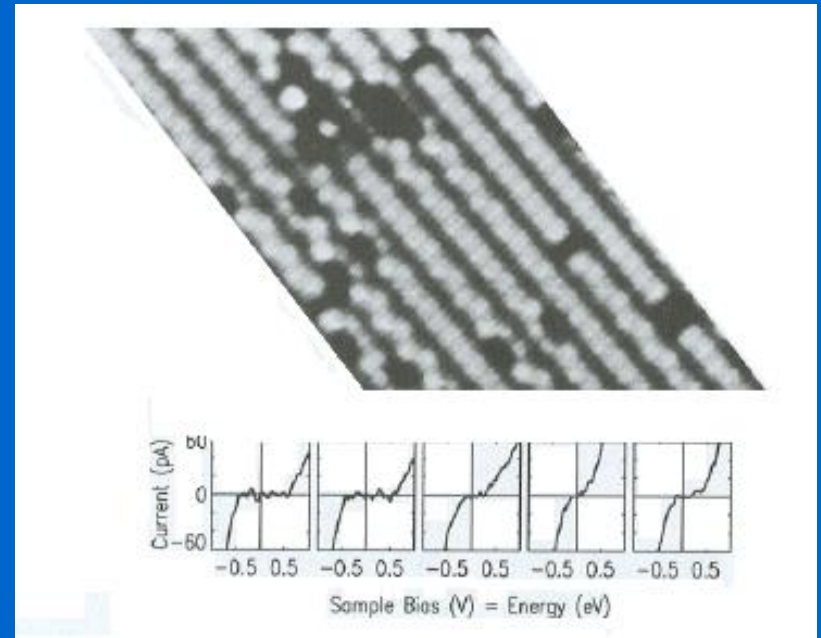
pro nízké V_B je $(dI_T/dZ)/I_T \sim (2\sqrt{2m_e})/\hbar \sqrt{(\Phi_S + \Phi_T)}$
 Φ_S , Φ_T lokální výstupní práce

Si-povrch, W-hrot

Napěťová spektroskopie

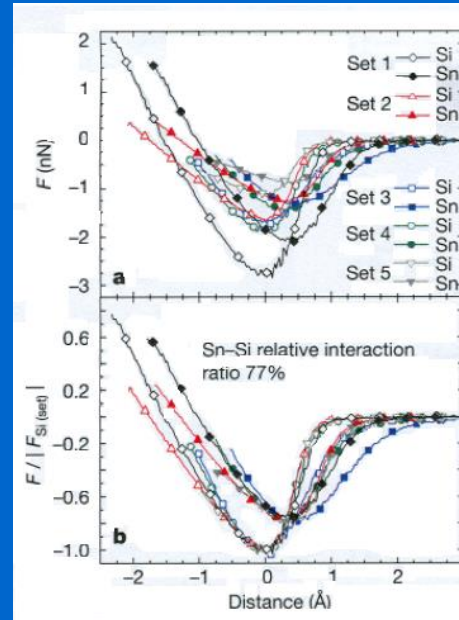
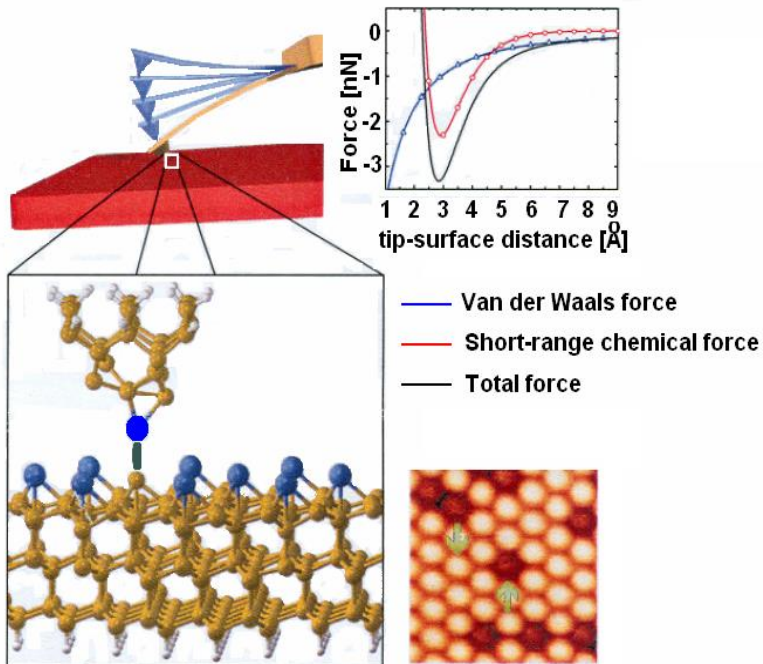
$V_B <$ výst. práce hrotu a vzorku,
 $dI_T/dV_B \sim$ lokální povrchová hustota stavů (zaplnění, ad-atomy, volné vazby)

$I_T - V_B$ křivky Si (UHV) průchod hrotu nad defektem

B. Persson, A. Baratoff, Phys.Rev.Lett. 59, 339

AFM: Semikontaktní režim: Chemická identifikace atomů

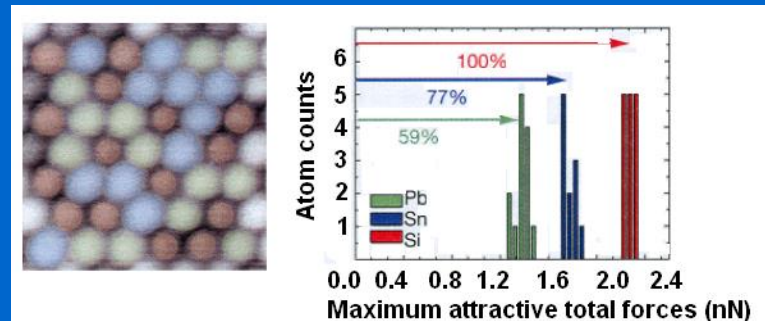

silová křivka před normalizací

křivka normalizovaná na maximum interakce substrát-hrot

Dynamic Force Spectroscopy silová spektroskopie sil blízkého dosahu – chemické interakce

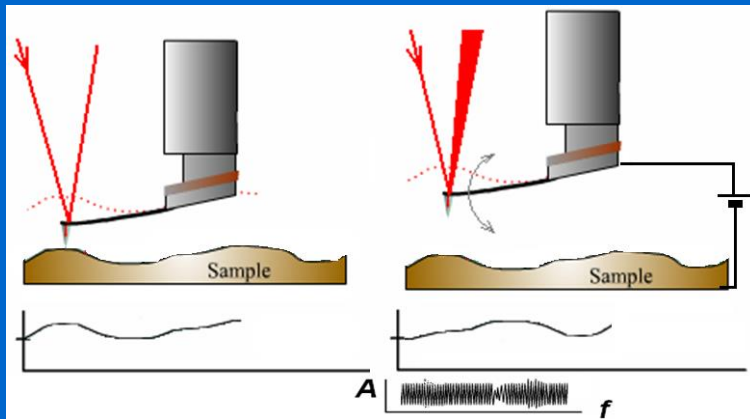
Yoshiaki Sugimoto, Pablo Pou, Masayuki Abe, Pavel Jelinek, Rubén Pérez, Seizo Morita & Óscar Custance: Nature Letters Vol. 446 March 2007

Mikroskopie povrchového náboje

Electrostatic Force Microscopy EFM Kelvin Probe Microscopy KPFM

Mapování: **výstupní práce** => katalytická aktivita, ohyb pásů polovodičů, povrchové elektronové stavy, povrchové náboje a korozní procesy

Varianty

Bezkontaktní, kontaktní EFM,
CFM (mikroskopie kapacitních sil):

$$V_{\text{tip}} = V_{\text{DC}} + V_{\text{AC}} \sin(\omega t),$$

$$F_C(z) = 1/2 (V_{\text{tip}} - V_{\text{SURF}})^2 (dC/dz)$$

$$F_{C2}(z) = (1/2)(dC/dz) V_{\text{AC}}^2 \sin(2\omega t)$$

Rozdělení SPM podle druhu přenášené informace

Přenos náboje

Elektrony - tunelová mikroskopie **STM**

Ionty - elektrochemická mikroskopie **ECM**

Silové interakce - mikroskopie atomárních sil **AFM**

Dlouhého dosahu: magnetické, kulombické

Středního dosahu: van der Waals (dipol-dipol, indukce dipol-nepolar., kapilární síly: kapalina-sonda...)

Krátkého dosahu: vazebné interakce (atraktivní)
repulzivní (deformační)

Přenos elektromagnetického záření

-IČ - Termální mikroskopie **ThM**

-UV/Vis/IČ - optická mikroskopie/spektr. blízkého pole **SNOM**

- Hrotem zesílená optická mikroskopie/spektr. **TERS/TEFS**

Rozdělení mikroskopických metod podle rozlišení

OPT: optická mikroskopie

SNOM: mikroskopie blízkého pole

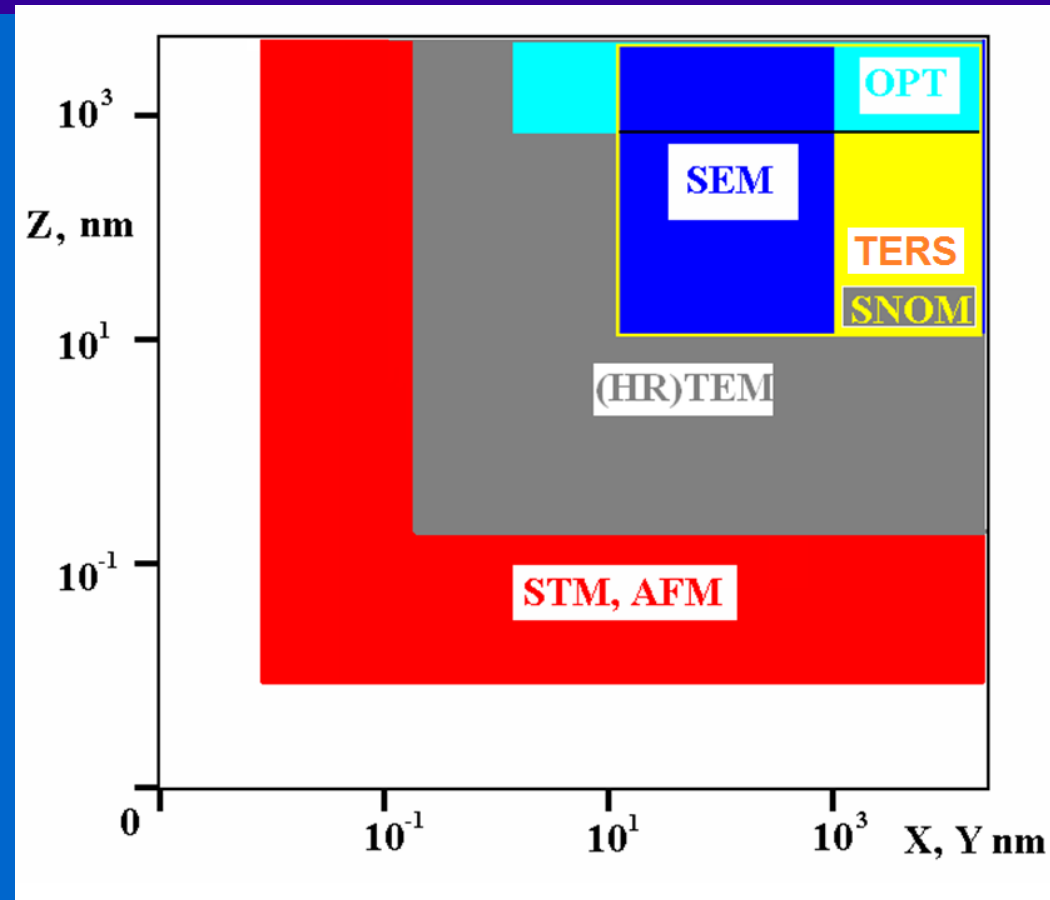
TERS: Hrotem zesílená
(Ramanova) spektroskopie

SEM: elektron.rastr.mikroskopie

HRTEM: transmisní
el.mikroskopie

STM, AFM:

Tunelová mikroskopie,
mikroskopie atomárních sil

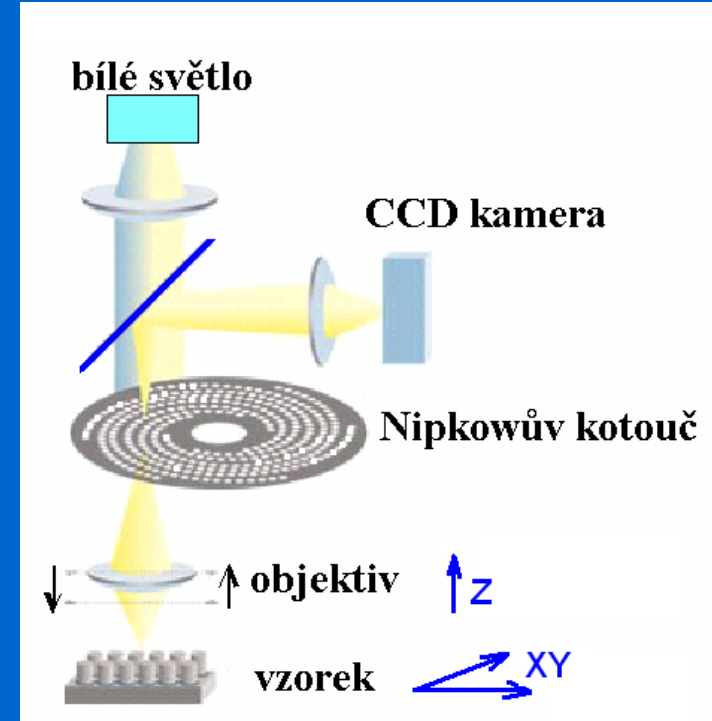
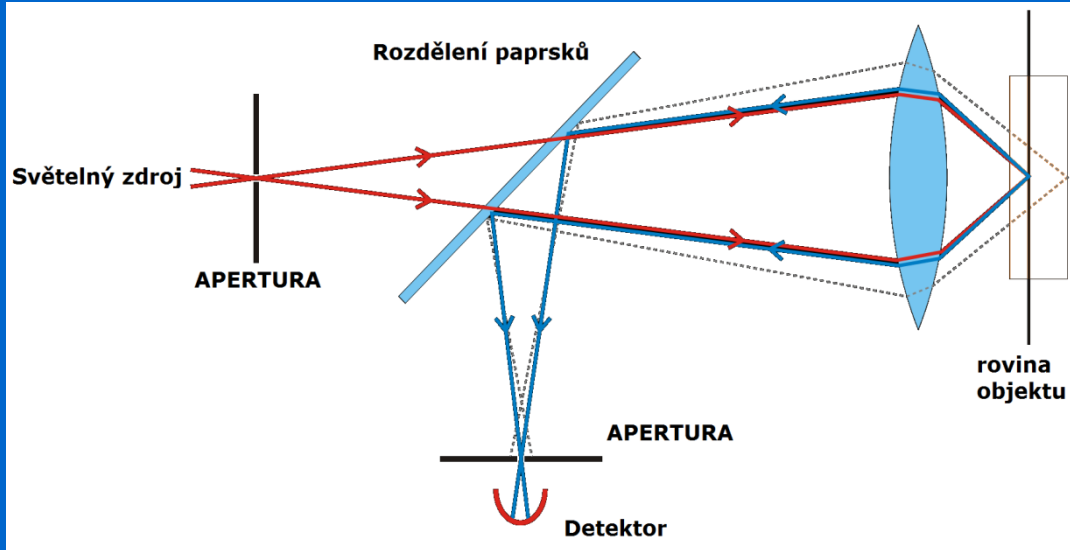

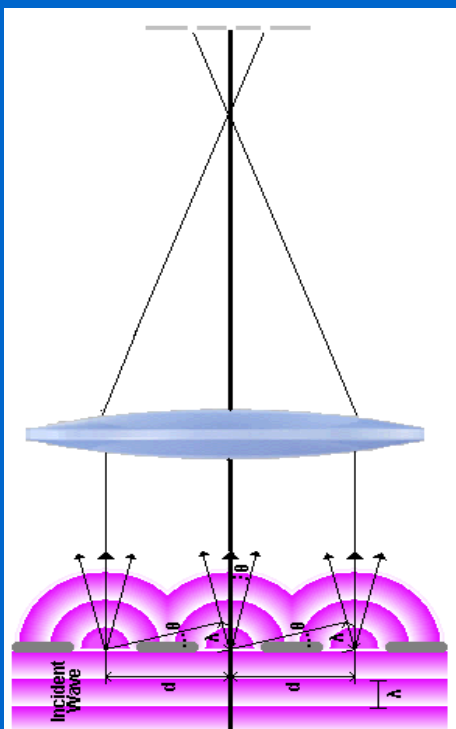
-
-
-

Optická mikroskopie a spektroskopie v mikroskopii rastrovací sondou

3D konfokální rastrovací mikroskop

Mikroskopie vzdáleného pole

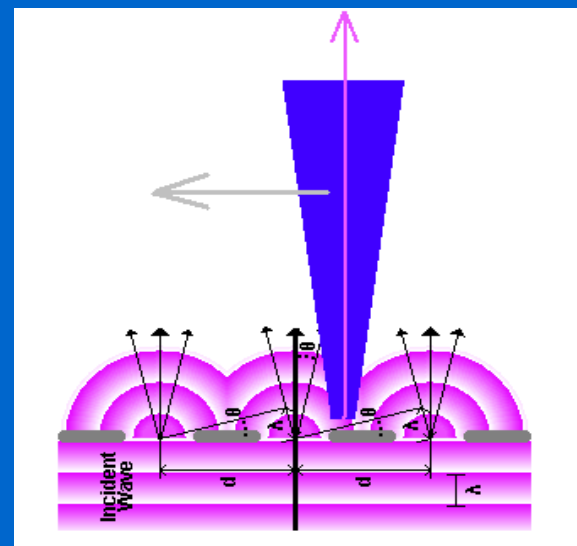
$d = 0.61\lambda/N_a$
 λ .... vlnová délka
 N_a ... numer. apertura
 $N_a = n \sin\theta$
 n ... index lomu (vzduch 1)
 θ ... 1/2 max. úhlu paprsku k ose
 d ... nejmenší rozliš.vzdál.

Pro $\lambda = 500 \text{ nm}$ (vis)
 $N_a = 0.9$
 $d \geq \sim 340 \text{ nm}$

Rozlišení $\Rightarrow$

Abbeho, Rayleighovo kriterium
index lomu, vstupní úhel,
difrakční limit

Mikroskopie blízkého pole

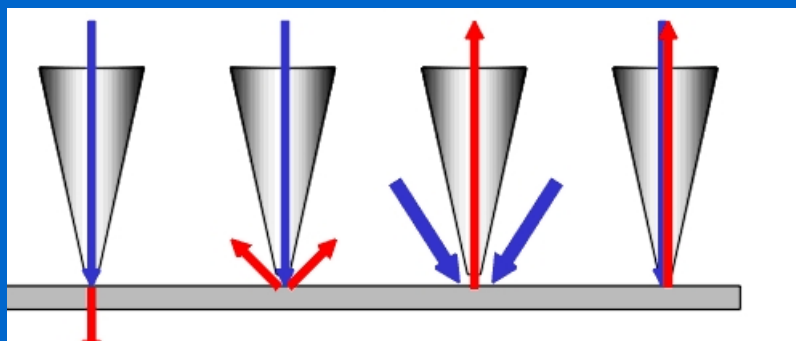
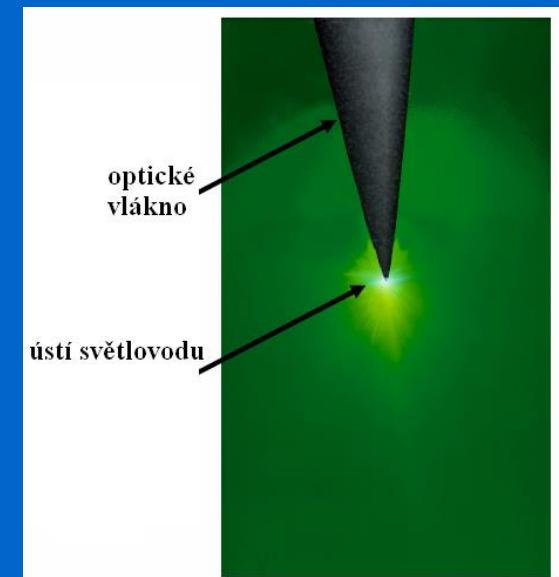
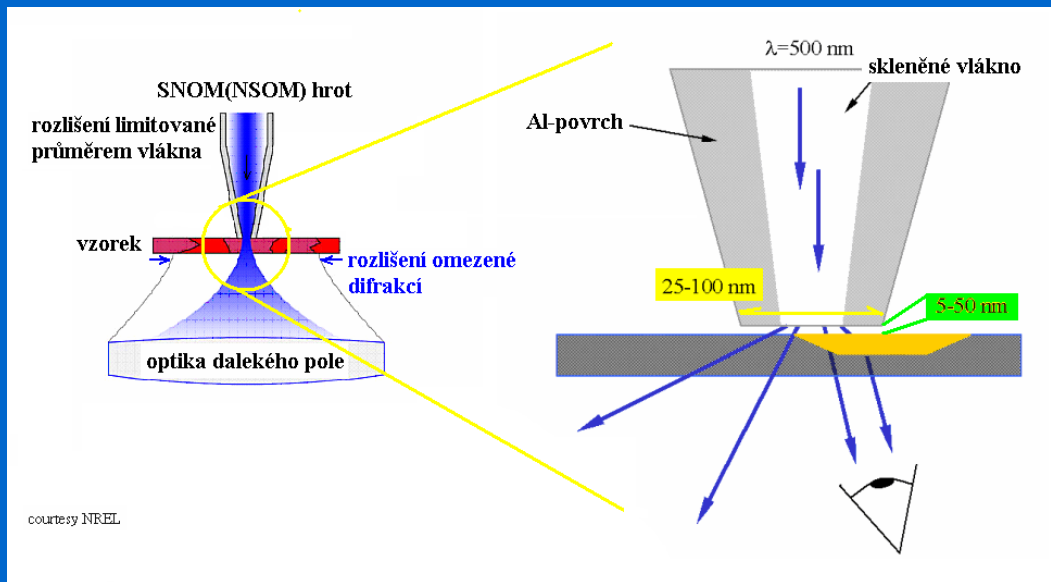
konstrukce obrazu bod po bodu
z fragmentu vlnoplochy
Rozlišení $\Rightarrow$ apertura sondy N_a ,
vzdálenost od povrchu vzorku z

$d \sim N_a, z$

z ... dolnoproprustný filtr

Scanning Near-field Optical Microscopy/Spectroscopy SNOM

Mikroskopie a spektroskopie blízkého pole

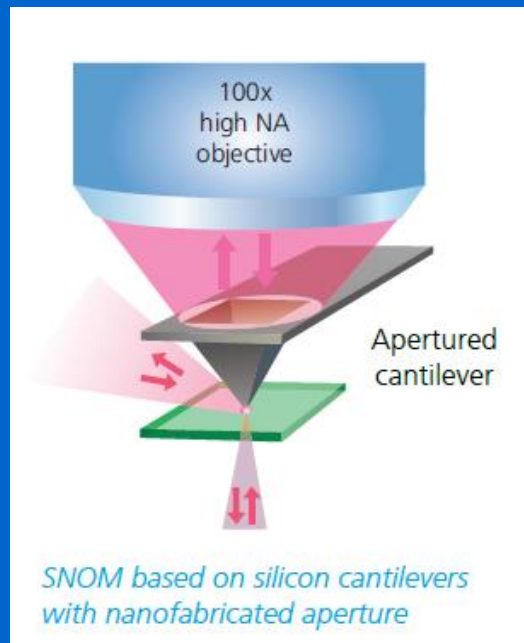
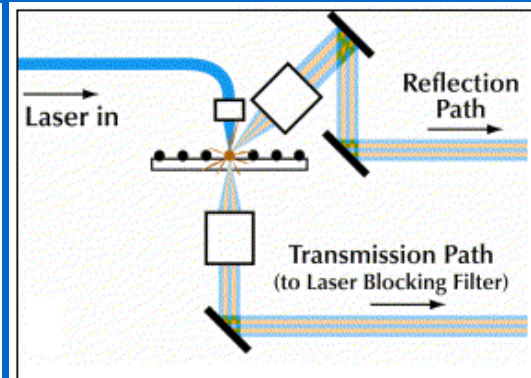
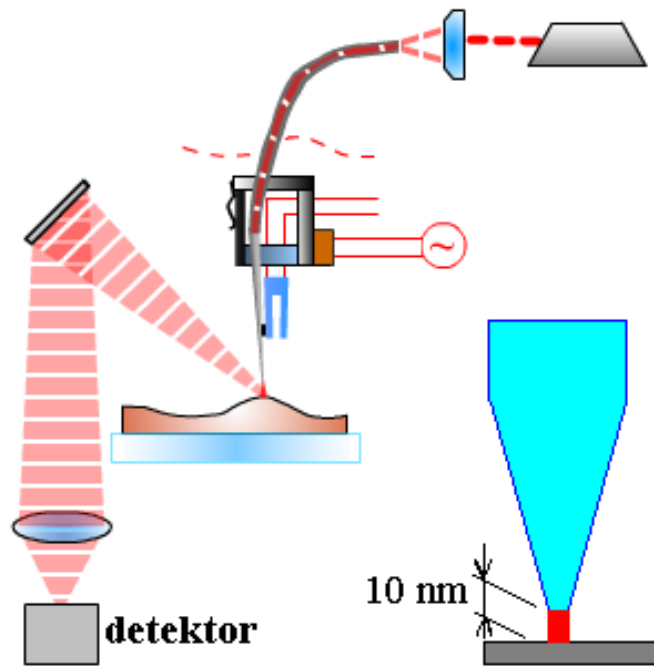

SNOM s aperturou

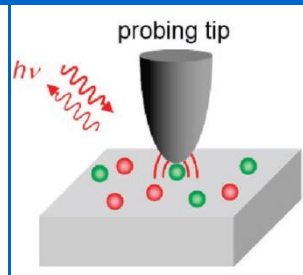
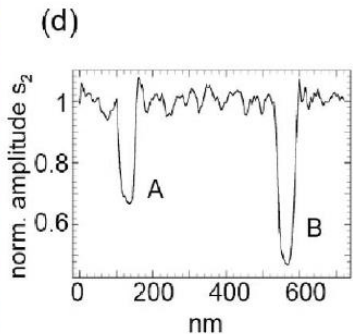
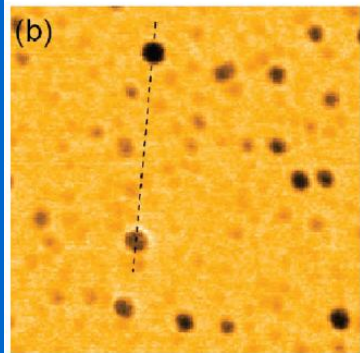
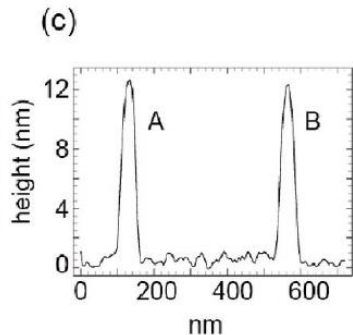
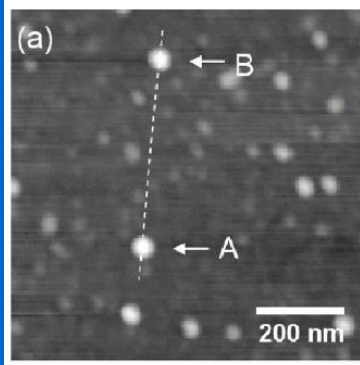
Alpan Bek, Ralf Vogelgesang, Klaus Kernb: *Apertureless scanning near field optical microscope with sub-10nm Resolution*, REVIEW OF SCIENTIFIC INSTRUMENTS 77, 043703 (2006)

Reflexní SNOM

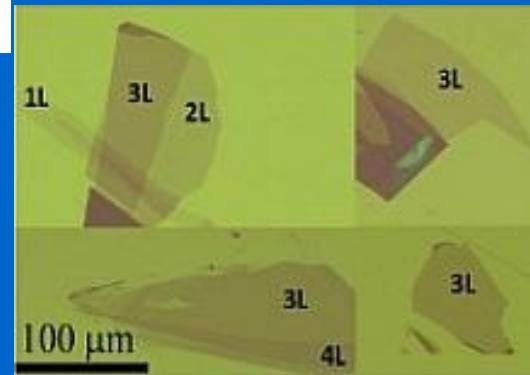
reflexní SNOM

SNOM – materiálový kontrast

reflexní (s-)SNOM bez apertury

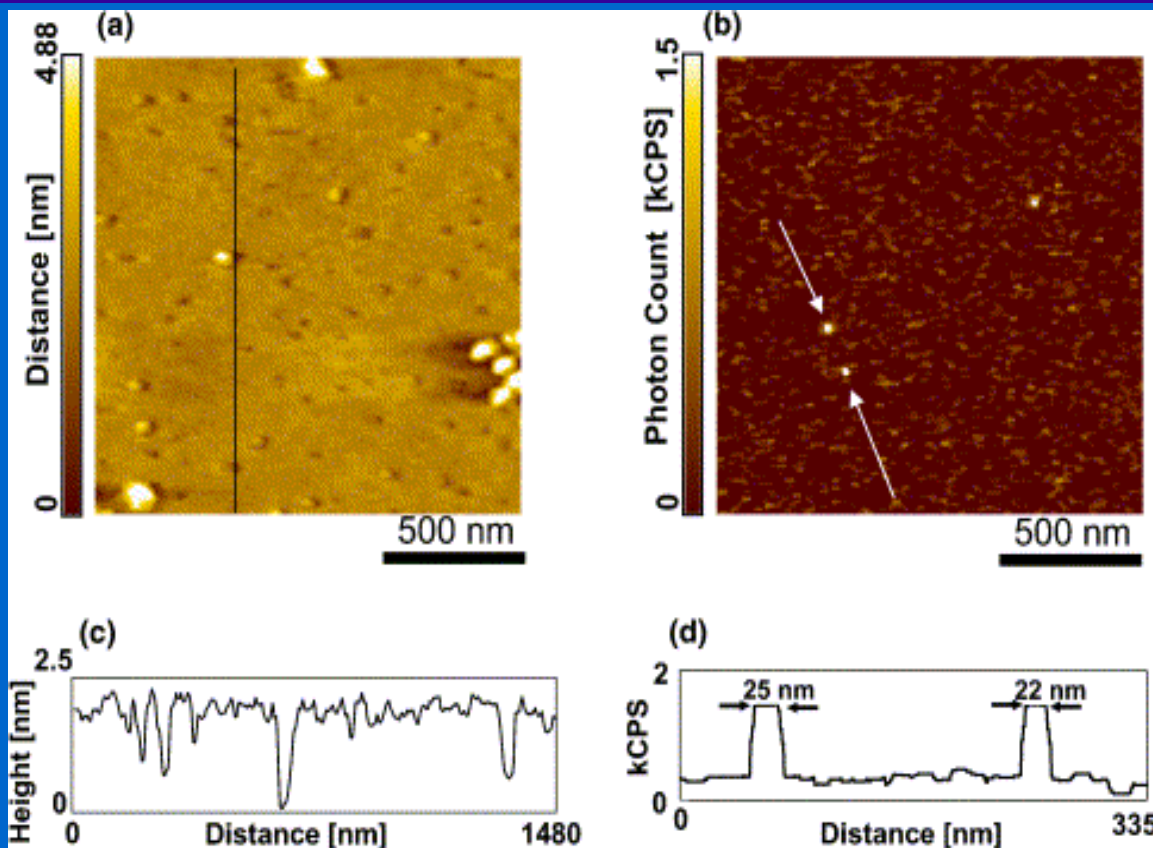
Materiálový kontrast dovoluje optické zobrazení 1, 2, 3, 4 grafénových vrstev na SiO₂ s rozdíly v tloušťce 0.6 nm

s-SNOM zobrazení binární směsi Au + PS ~10 nm nanočástic immobilizovaných na Si substrátu. $\lambda = 10.6 \mu\text{m}$

Fluorescenční SNOM

Zobrazení jednotlivých molekul

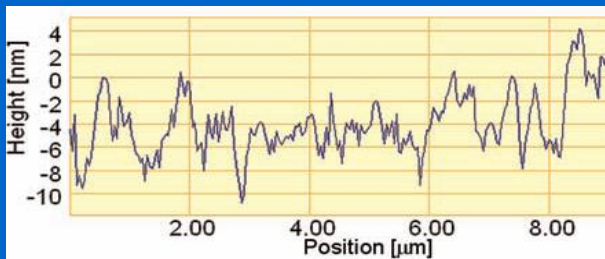
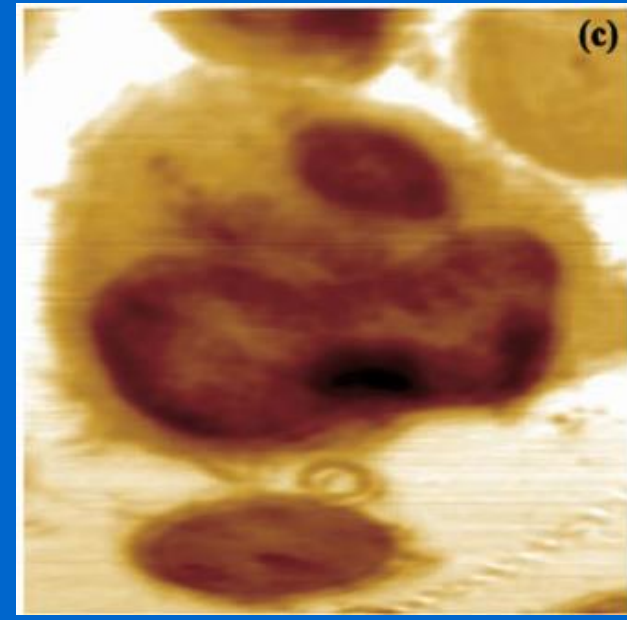
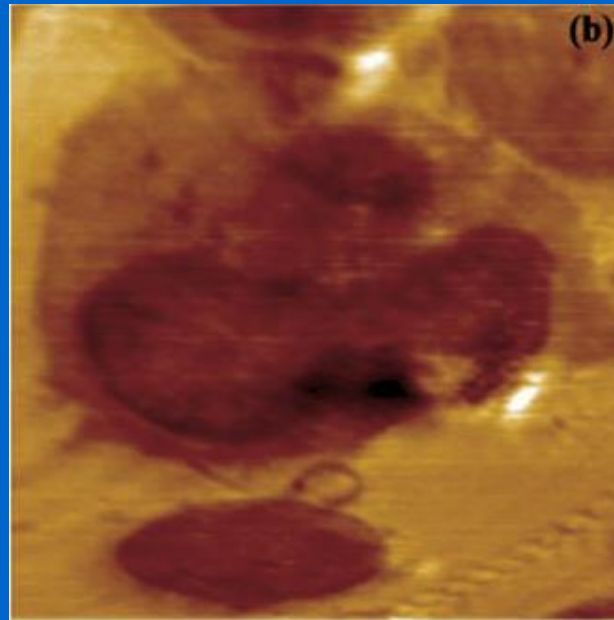
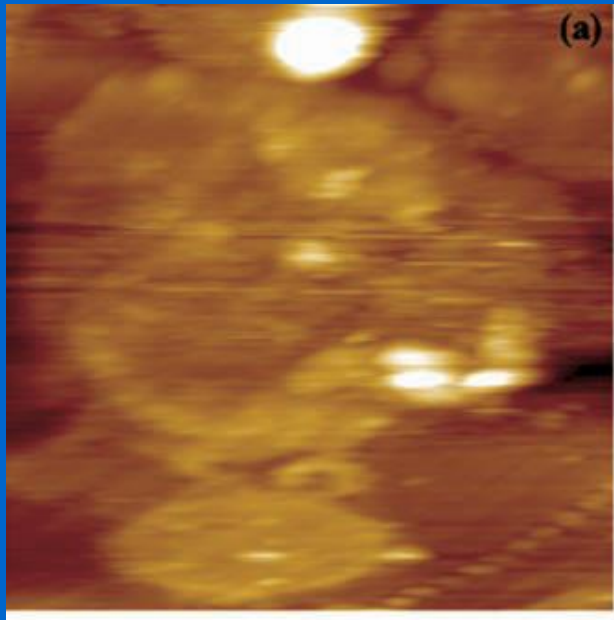
AFM
Topografie

SNOM

Alexa 532 (Exmax 532 nm/Emmax 554 nm, Molecular Probe Inc) v PMMA

Zobrazení technikou SNOM

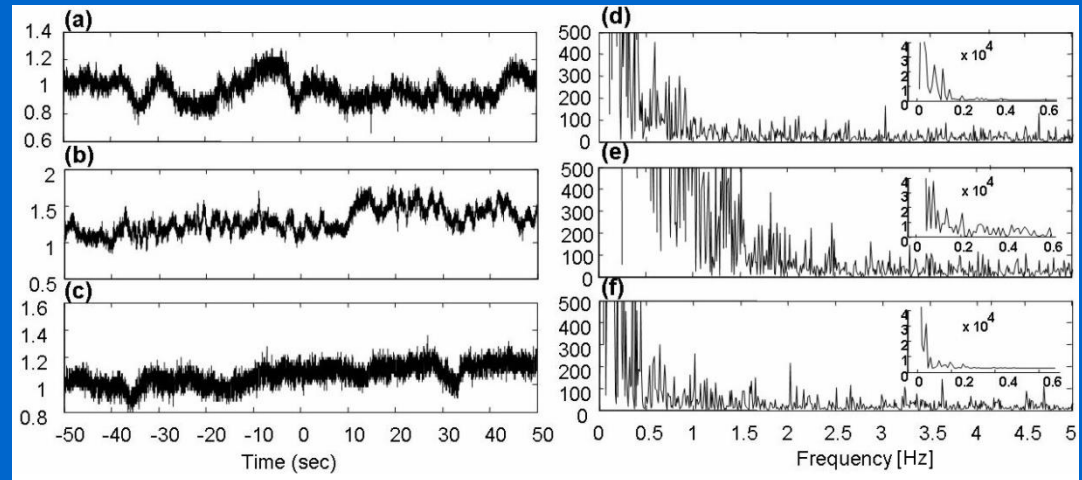
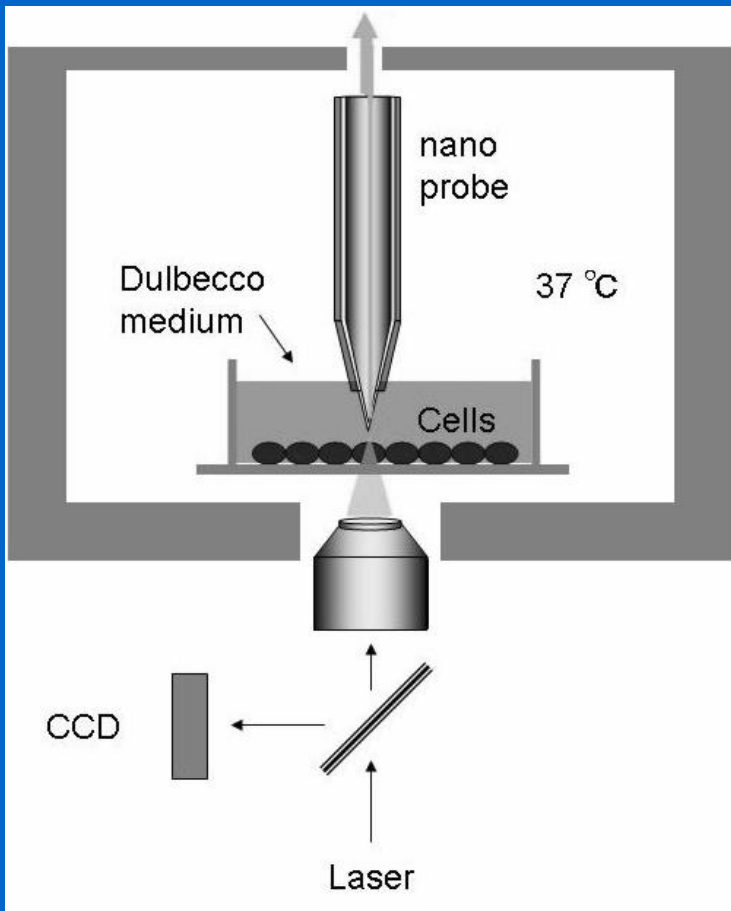

AFM topography (a) and SNOM (b,c) images on ultrathin sections of apoptotic Jurkat cells embedded in araldite resin; SNOM optical reflection(b) transmission(c) images. Scan area $25 \times 25 \mu\text{m}$.

AFM/SNOM

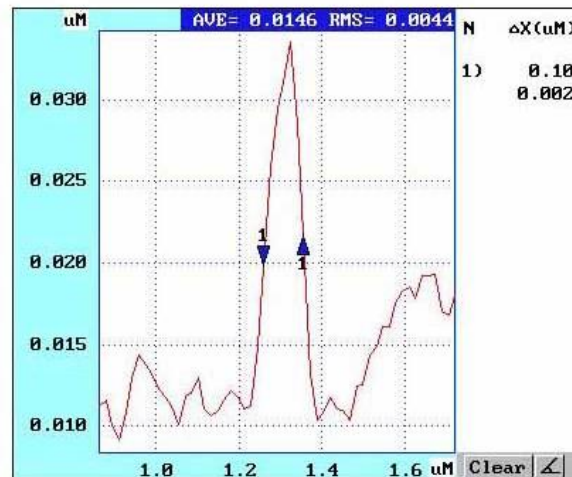
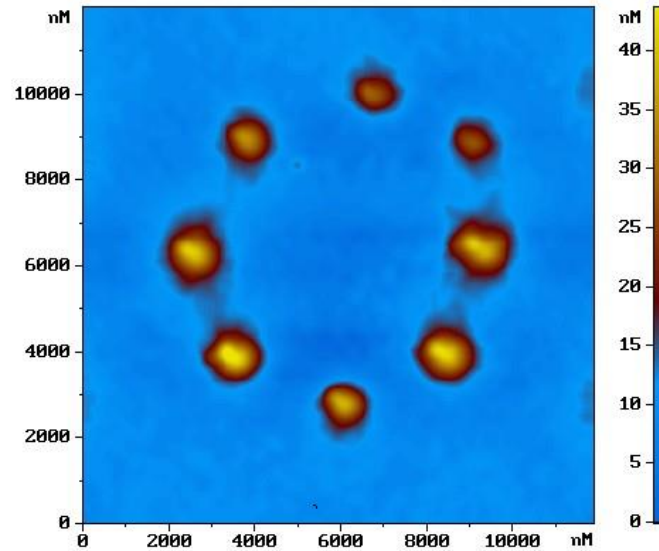
bezkontaktní snímání vibrací buněčných membrán

Time profile of PC12 (neuroendocrine tumor of the medulla) cell recordings for three different cell conditions: normal, Nerve Growth Factor and necrosis. (a) control; (b) 24 hours NGF; (c) 4 hours H₂O₂ (necrosis). Time frame is of 100 seconds total for each recording, Fourier spectrum: (d) control; (e) 24 hours NGF; (f) 4 hours H₂O₂. Lower frequencies are plotted in the smaller insets for clarity.. Vertical scale Volts for the time profiles and Volts/Frequency (Hz) for the Fourier plots.

Membrane movements associated with the cell physiological condition

SNOM lithografie

-
-
-

Nanočásticový zesilovač světla

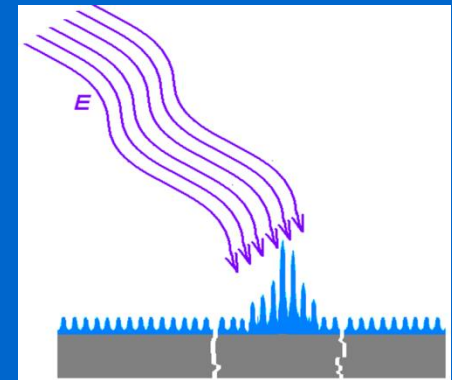
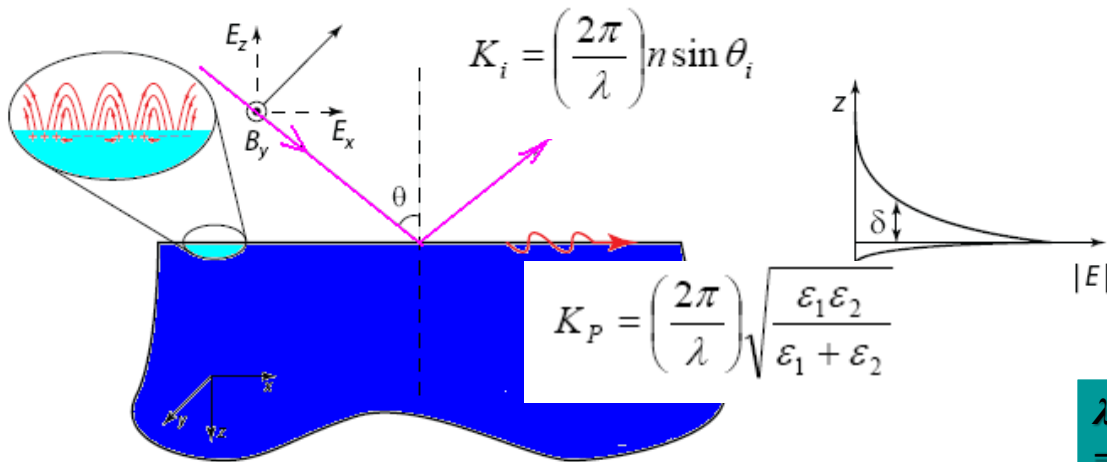
Plasmonové rezonanční zesílení

Povrchově zesílená Ramanova spektroskopie
Surface Enhanced Raman Spectroscopy
SERS

Hrotem zesílená Ramanova spektroskopie
Tip Enhanced Raman Spectroscopy/Microscopy
TERS

Interakce s elmg. polem: Povrchový plasmon a plasmonová resonance

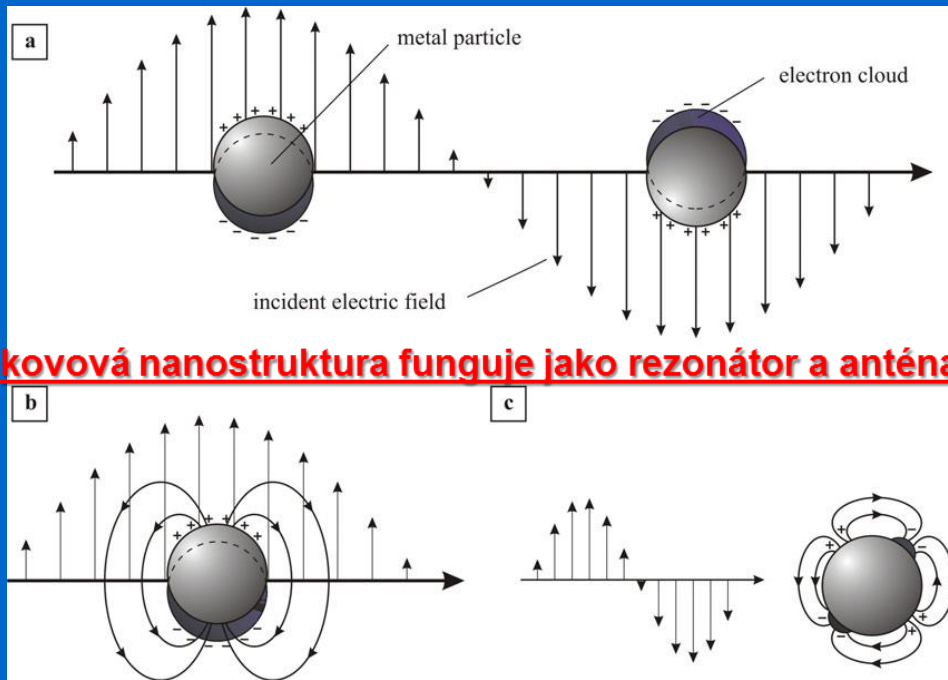
E_p elmg. pole: el. složka polarizovaná paralelně s mezifázím,
 $\theta_{\text{dopad}} > \theta_{\text{odraz}}$, K_i , K_p vlnové vektory dopadajícího pole a plasmonu.

λ ($h\nu$) excituje oscilace e-oblaku vodiv. pásu
 $\Rightarrow$ zesílení elmg. pole na mezifází
 v resonanci řádový nárůst absorpce λ_{SPEC}
 $\Rightarrow$ povrchová plasmonová resonance

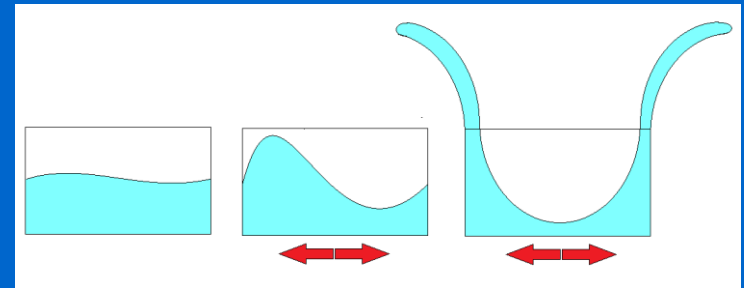
Resonanční podmínka: $K_i = K_p$
 absorpční maximum E_p ($\epsilon_{1,2}$ ..dielektr.permitivity kovu a prostředí)

Kovová nanočástice = plasmonový rezonátor – zesilovač světla

kovová nanostruktura funguje jako rezonátor a anténa.

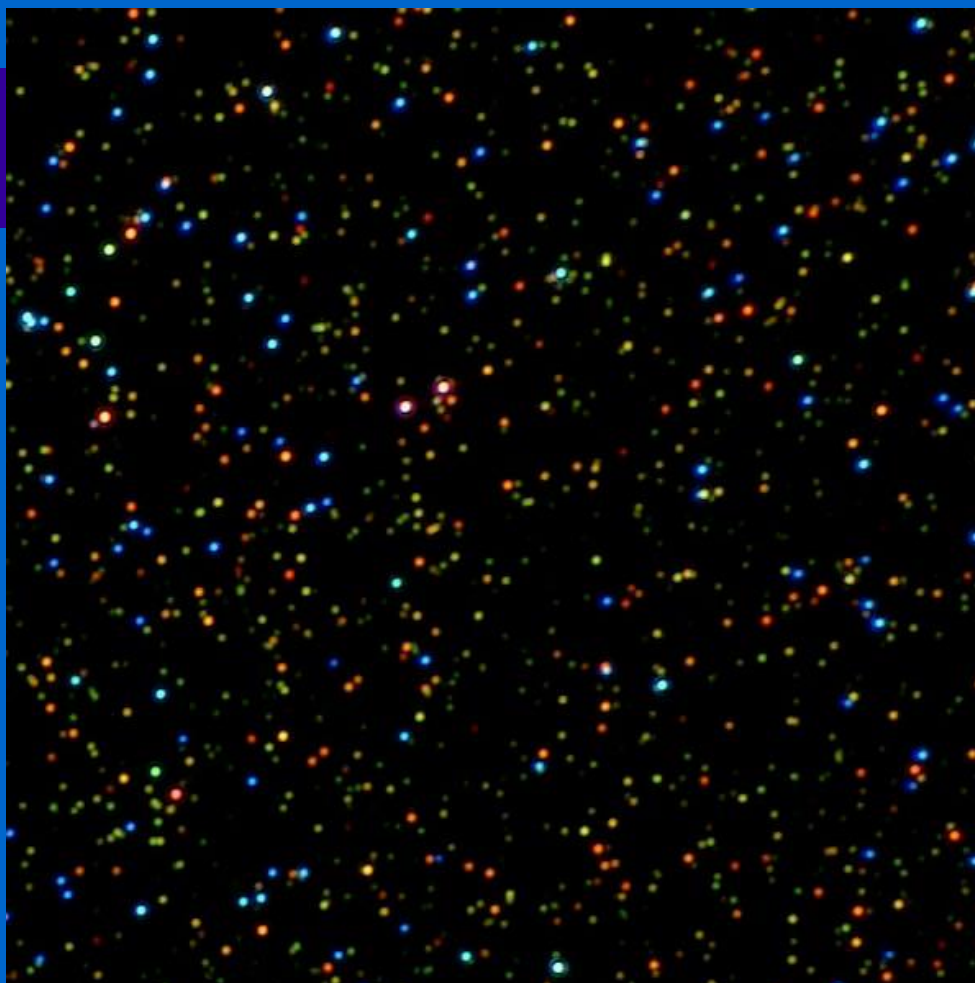
Nanočásticový plasmon:
 Min. rozměr částic: > 2 nm
 => **neexistují lokalizované energetické hladiny**
 (pás/oblak)

$$\omega_P \sim \sqrt{(n e^2 / \epsilon_0 m^*)}$$

ω_P plasmon. frekvence
 m^* eff. hmotnost vodiv. e⁻
 ϵ_0 permitivita prostředí

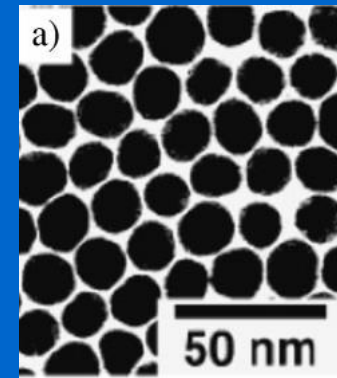
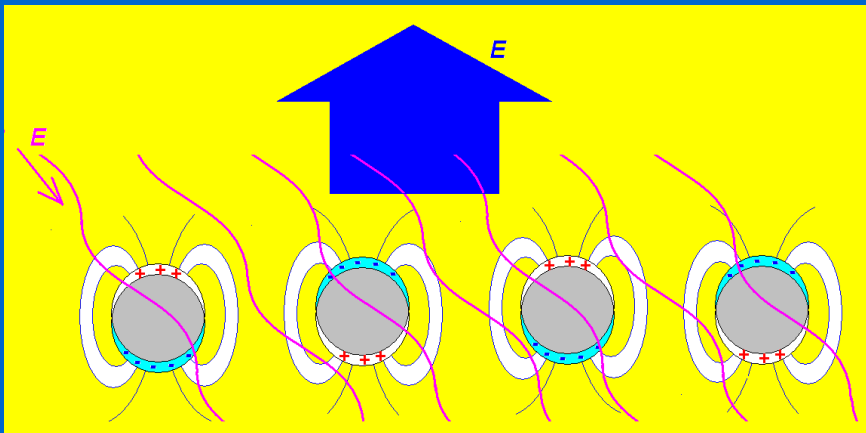
Interakce se světlem => excitace oscilací e⁻oblaku
 Malé částice: dipólová radiace (a, b) => emise
 Velké částice: kvadru-/n-pólová radiace => potlačená emise (c)

Optický mikroskopický snímek (temné pole) světla rozptýleného nanočásticemi
Ag (nanosféry) Au (nanosféry) nanotyčky

Využití plasmonové resonance

$$\lambda_E \gg d$$

Au nanoparticles
for SERS (TEM)

-zvětšení citlivosti spektroskopických technik fluorescence, Ramanovy spektroskopie ... **S**urface **E**nhanced **R**aman **S**pectroscopy - povrchové zesílení Ramanovy spektroskopie $\sim 10^{14} - 10^{15}x$ umožňuje identifikaci jediné molekuly

-posun plasmonové resonance adsorpcí molekul na mezifázi (posun ϵ)
 $\Rightarrow$ **měření tloušťky adsorbovaných vrstev, vazebné konstanty** ligandů...

Povrchově zesílená Ramanova spektroskopie

Surface Enhanced Raman Spectroscopy

Max. zesílení – pro dopadající i rozptýlené světlo - (Raman)
jen pro frekvence s minimálním posunem
(velmi posunutě nemohou být obě v rezonanci => menší zesílení)

kombinuje výhody

fluorescence => vysoký světelný zisk

+

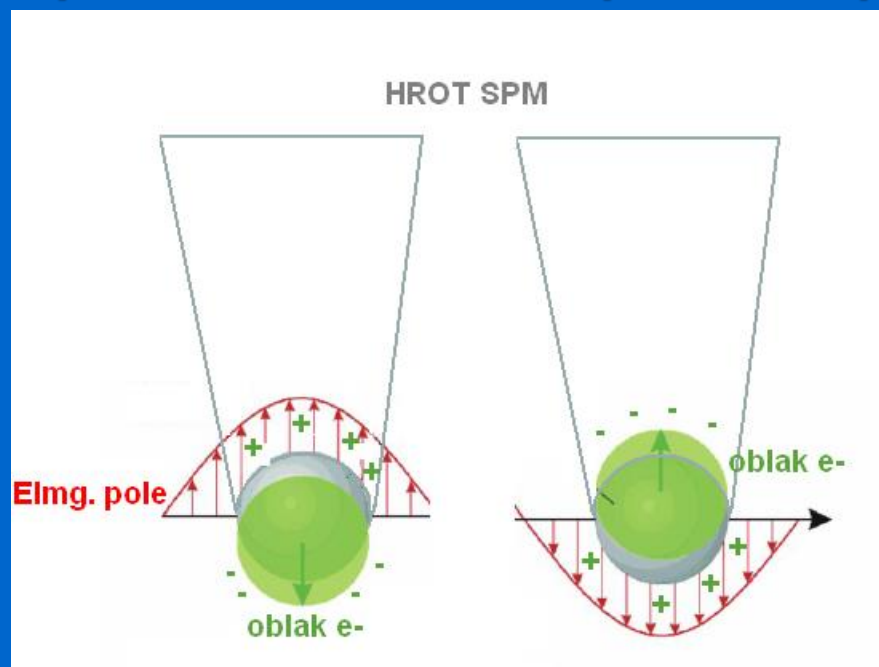
Ramanovy spektroskopie => strukturní informace

-Zesílení na nanostrukturách Au, Ag, Cu (NIR-Vis) -,,
-Hot-Spots“ (signál není reprezentativní vzhledem k povrchu)

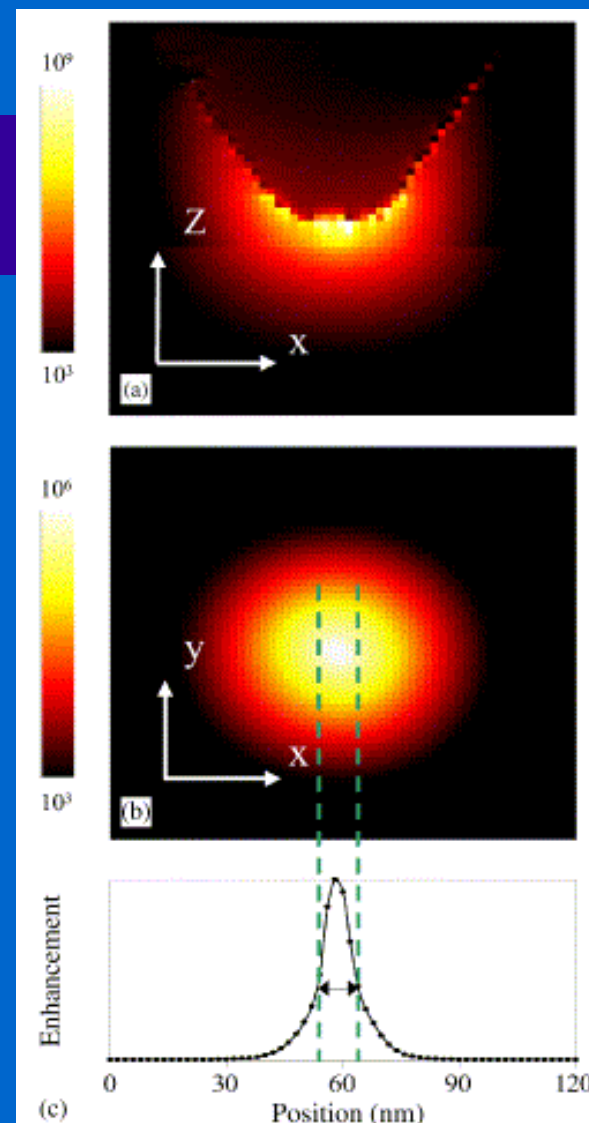
Hrotem zesílená Ramanova spektroskopie

Tip Enhanced Raman Spectroscopy

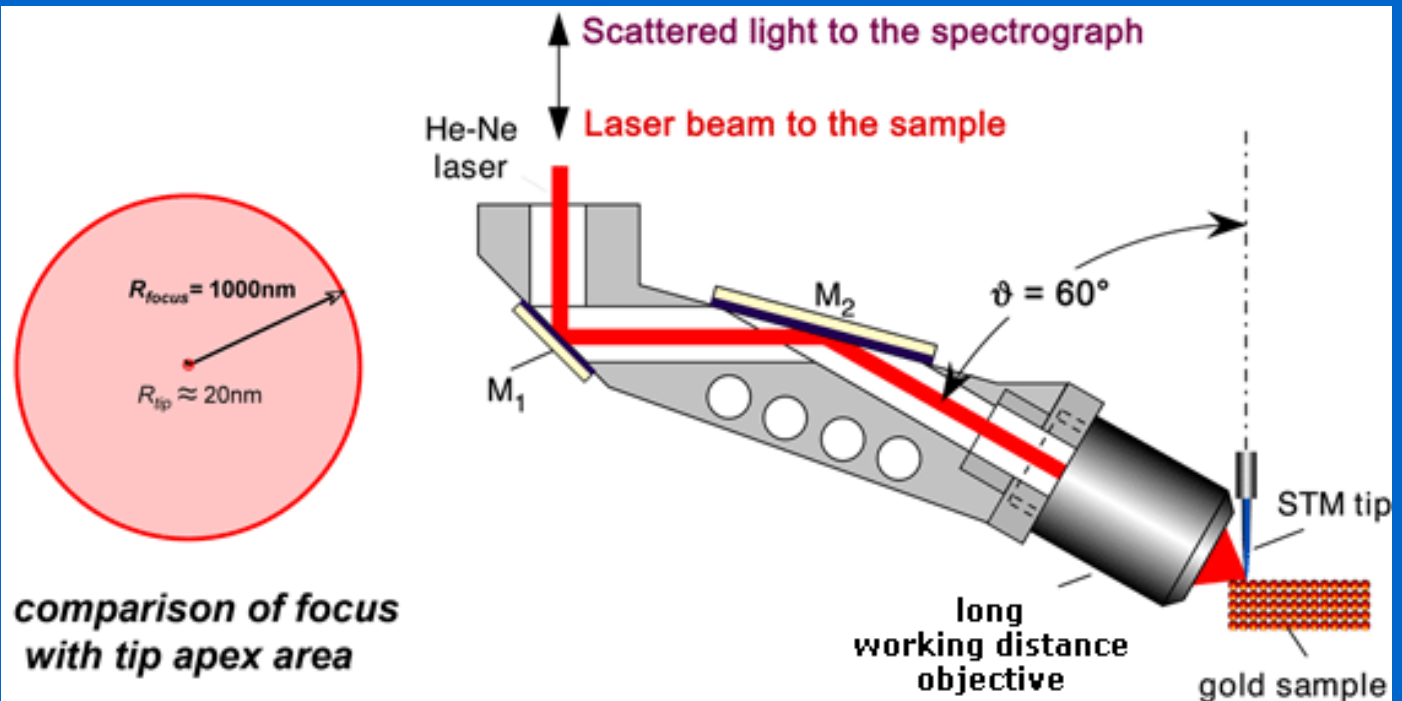
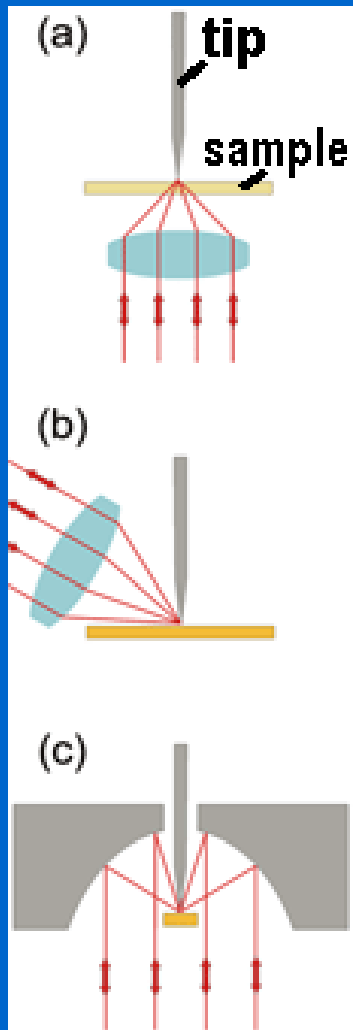
Od nanočásticové plasmonové resonance (SE) k hrotovému zesílení (TE)

P. Hewagegana, M. I. Stockman: Plasmonics enhancing nanoantennas
Infrared Physics & Technology 50 (2007) 177–181

Řez oblastí TER(S) ($A = I_{RT}/I_{R0}$)
 $\lambda = 541 \text{ nm}$, $d_{T-S} = 4 \text{ nm}$

TERS instrumentace

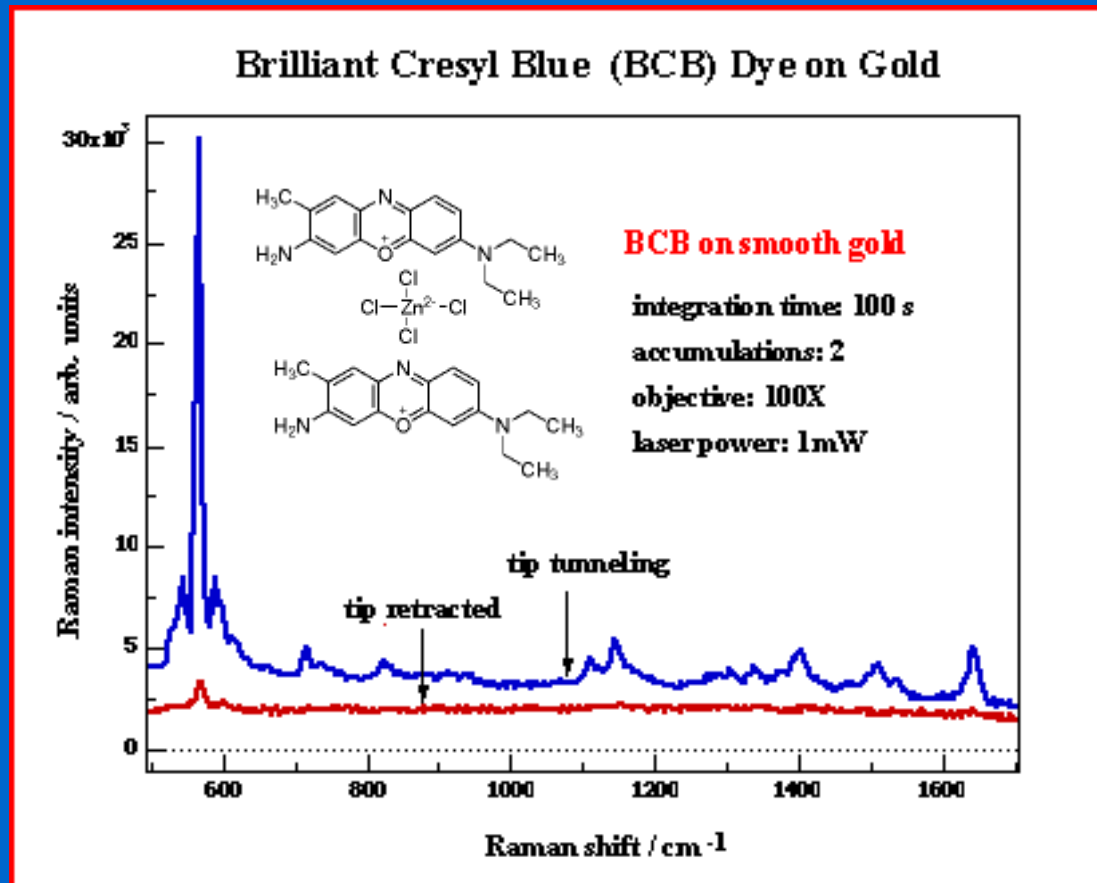
Zdroj: He-Ne laser (632.8 nm) ~0.3 mW na vzorku

Naresh Kumar, Sandro Mignuzzi, Weitao Su, Debdulal Roy: *Tip-enhanced Raman spectroscopy: principles and applications*, EPJ Techniques and Instrumentation (2015) 2:9

Příklady použití TERS

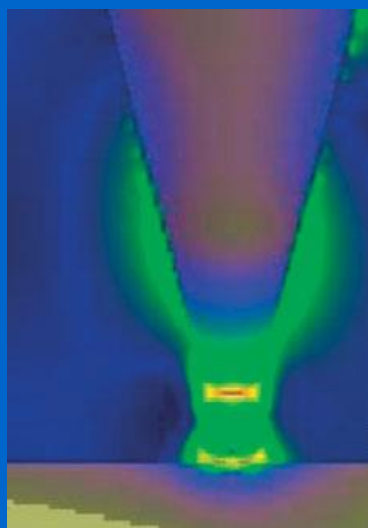
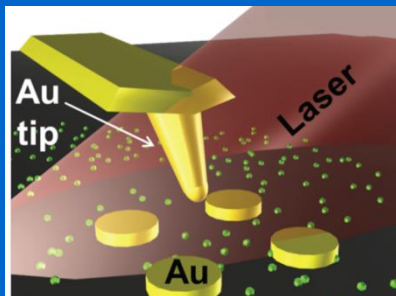
Monovrstva barviva
adsorbovaného na Au filmu,
STM Ag-hrot

celkové zesílení
 $\eta = (E_{NF}/E_{FF})^4$

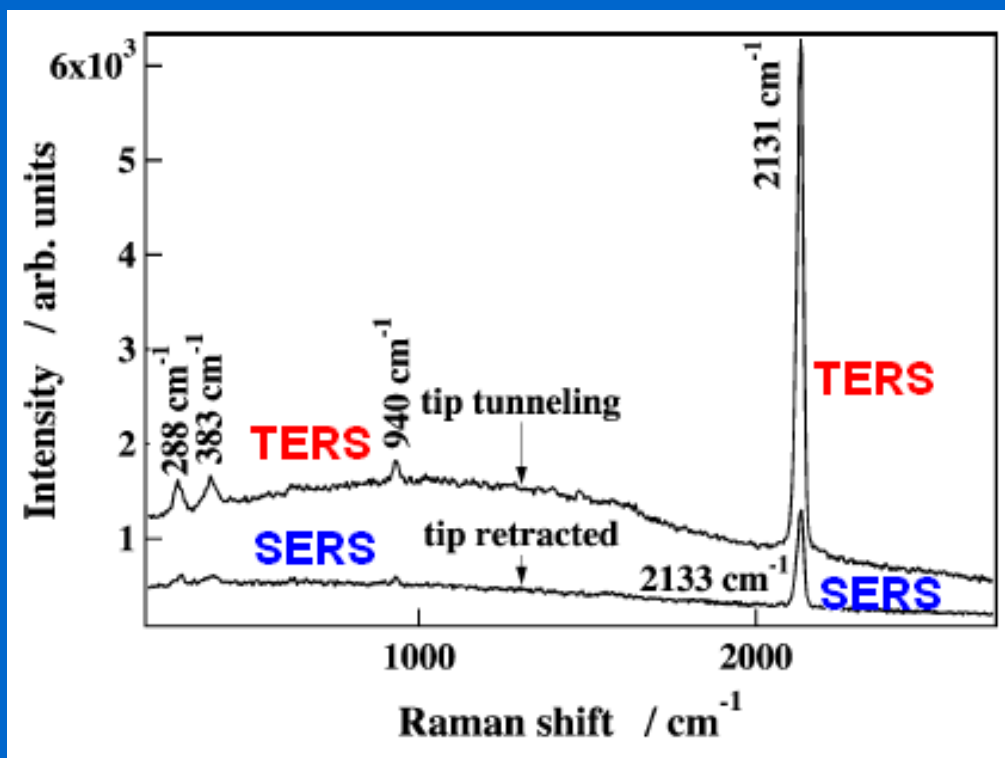

G. Picardi, K. Domke, D. Zhang, B. Ren, J. Steidtner
B. Pettinger [Fritz-Haber-Institut der Max-Planck-Gesellschaft](#)

Kombinace SERS a TERS

E-field Au nanosféra 50 nm
Hrot $r = 20$ nm, dist. 2 nm

SERS (zdrsnělý povrch Au)
TERS (totéž + Au-hrot)/ads.CN⁻
integrace 1 sec, laser 5 mW

význam TERS

- + **Plasmonová resonance lokalizovaná na povrchu kovového hrotu** (vyzařující anténa, max.intenzita el.pole na hrotu) => hrot funguje jako téměř ideální bodový zdroj světla
- + **Mobilní „hot spot“ – snímání reprezentativního signálu z celého povrchu vzorku**
- + **Proces může být laděn** (z/do resonance) vkládáním napětí na hrot
- + **umožňuje práci *in situ***
- + **zesílení $\sim 10^7$**
- **Vývojové stadium, neúplně definované podmínky: vliv tvaru hrotu, složení hrotu, vliv elektrolytu...**

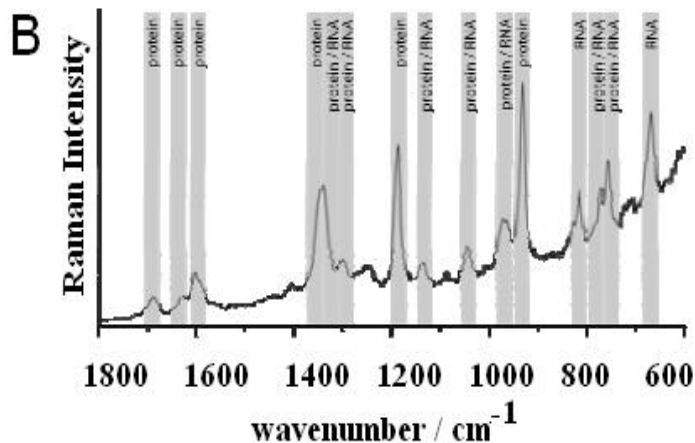
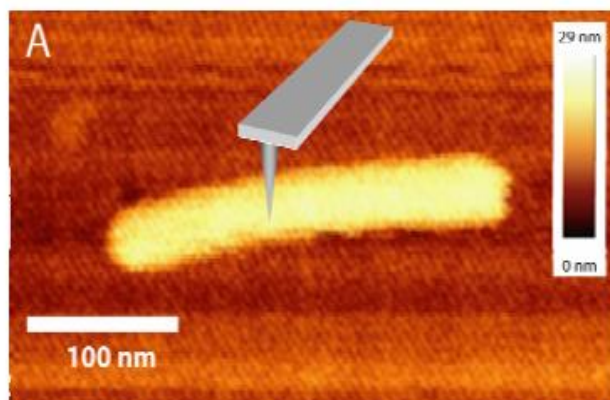
Surface-enhanced and STM-tip-enhanced Raman Spectroscopy at Metal Surfaces

Bruno Pettinger, Gennaro Picardi, Rolf Schuster, Gerhard Ertl
Fritz-Haber-Institut der Max-Planck-Gesellschaft, Faradayweg 4-6,
14195 Berlin, Germany

[Single Molecules](#), [Volume 3, Issue 5-6](#) , Pages 285 - 294

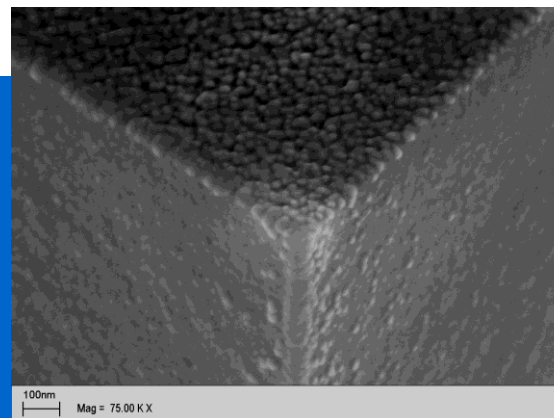
S. Kuwata: *Near Field Optics and Surface Plasmon Polariton*
Springer Verlag, 2001

AFM-TERS: zobrazení + analýza

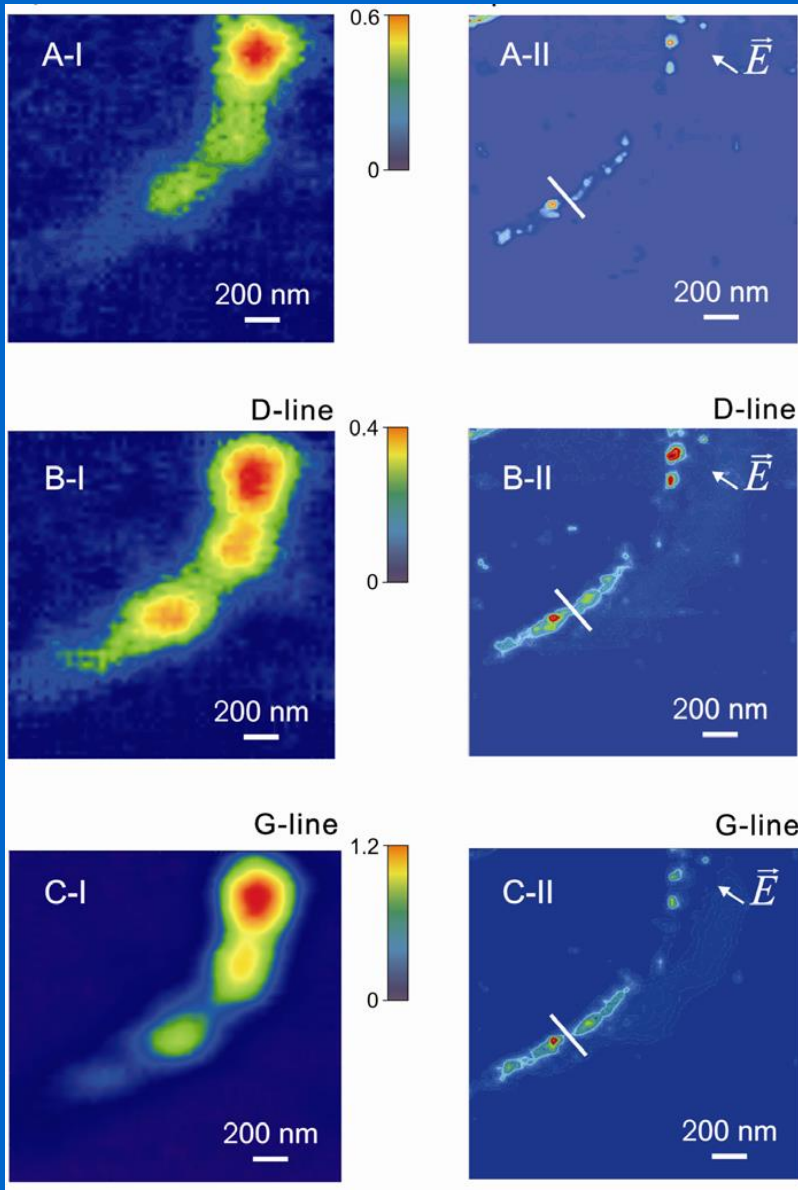
TERS spectroscopic examination of a single tobacco mosaic virus. (A) Before each TERS measurement, an AFM scan with the silver coated AFM tip is performed in order to position the AFM tip directly on a virus. (B) The TERS spectroscopic fingerprint of a tobacco mosaic virus shows that all TERS bands can be assigned protein and RNA contributions.

Metalizovaný (Au) AFM hrot pro TERS/AFM

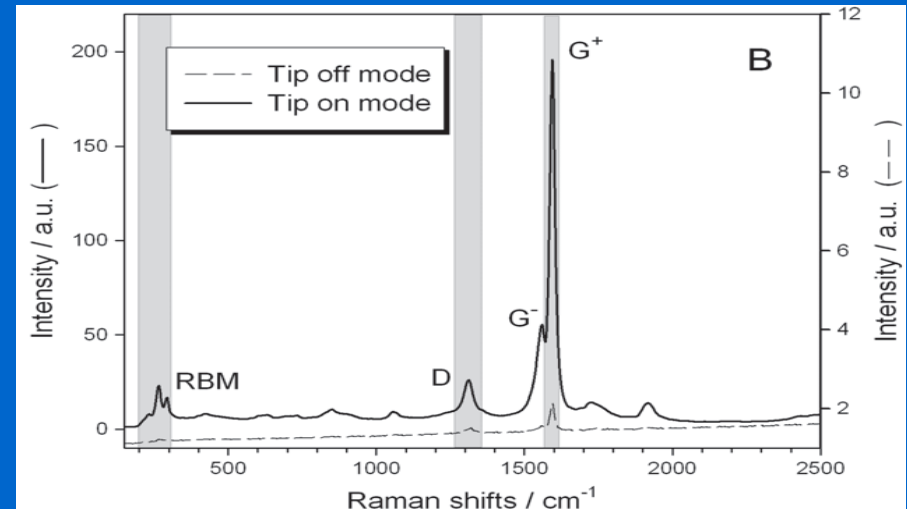
D. Ciala et al

Zobrazení v režimu TERS

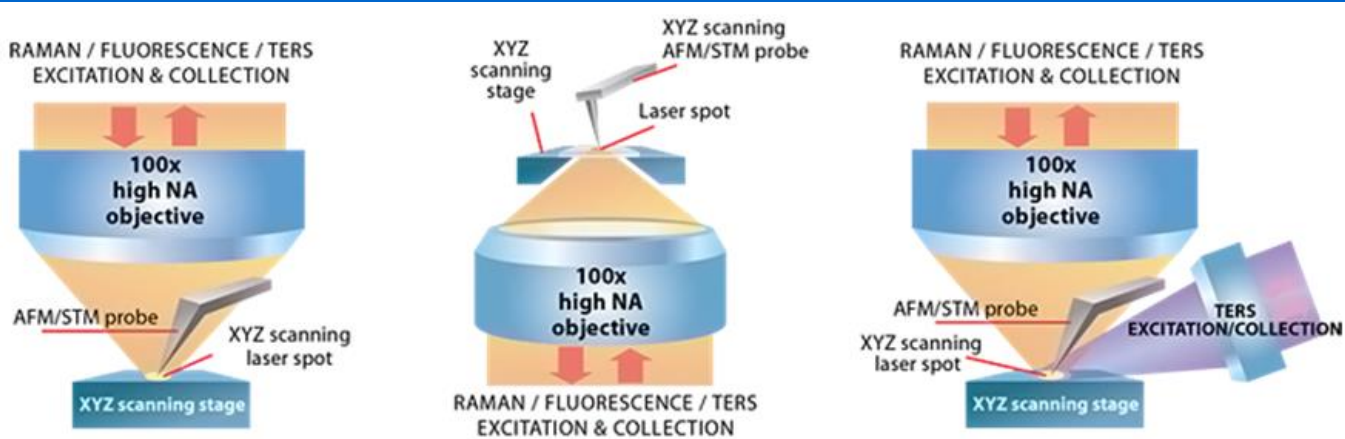

Svazek SWCNT ve vibračních modech
RBM (290 cm^{-1})
D („disorder“ 1300 cm^{-1})
G+ tangenciální C-C stretching
(1594 cm^{-1})

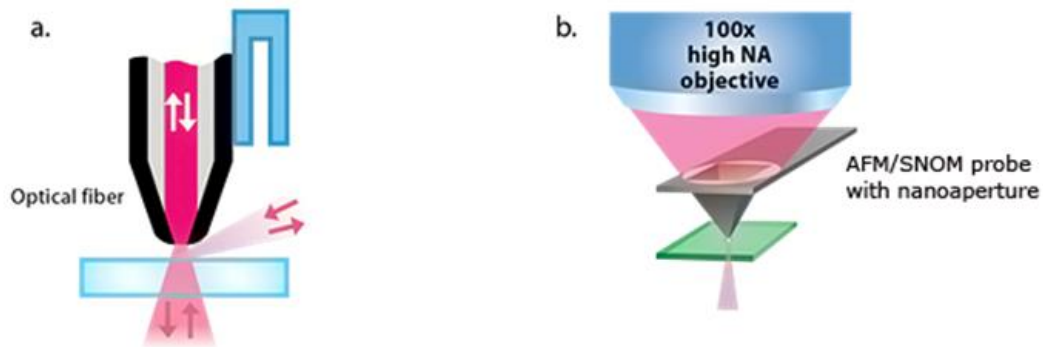
I... „tip off“ („far-field“ konfokál)
II... „tip on“ (TERS)

AFM-TERS/AFM SNOM - srovnání

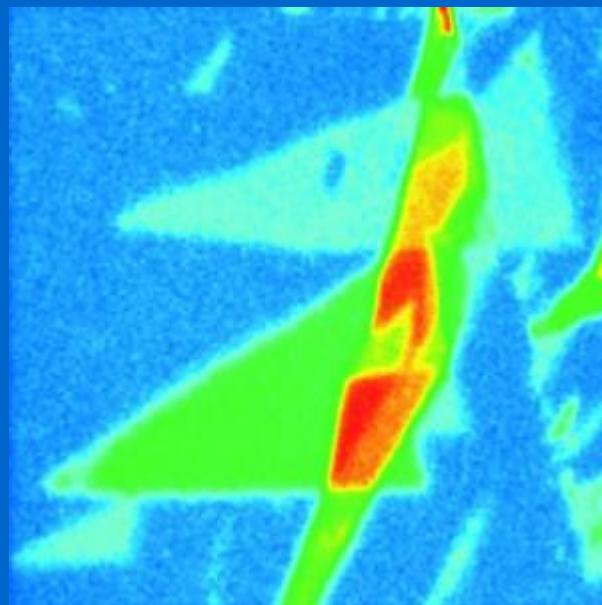
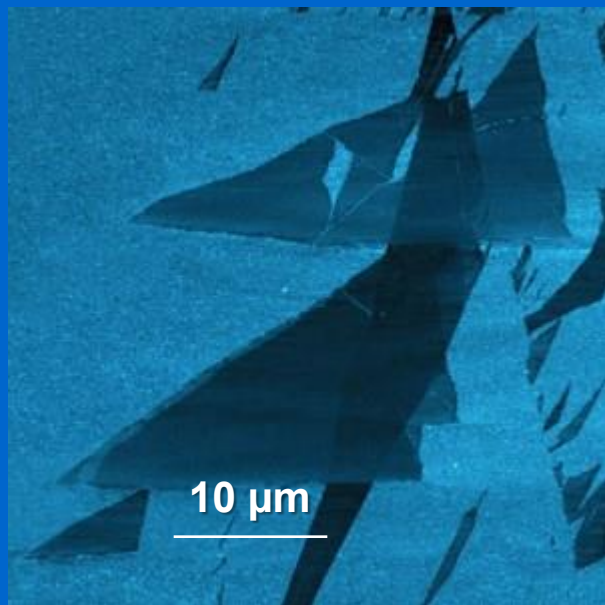
Scanning Near-Field Optical Microscopy

- a) Based on quartz SNOM fiber, shear-force feedback
b) Based on silicon cantilevers with nanofabricated aperture

AFM-TERS/SNOM: zobrazení + analýza

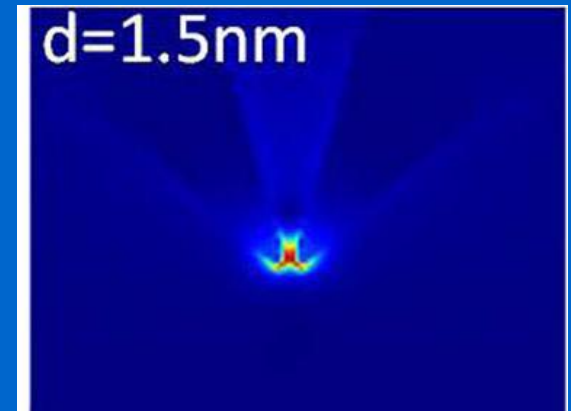
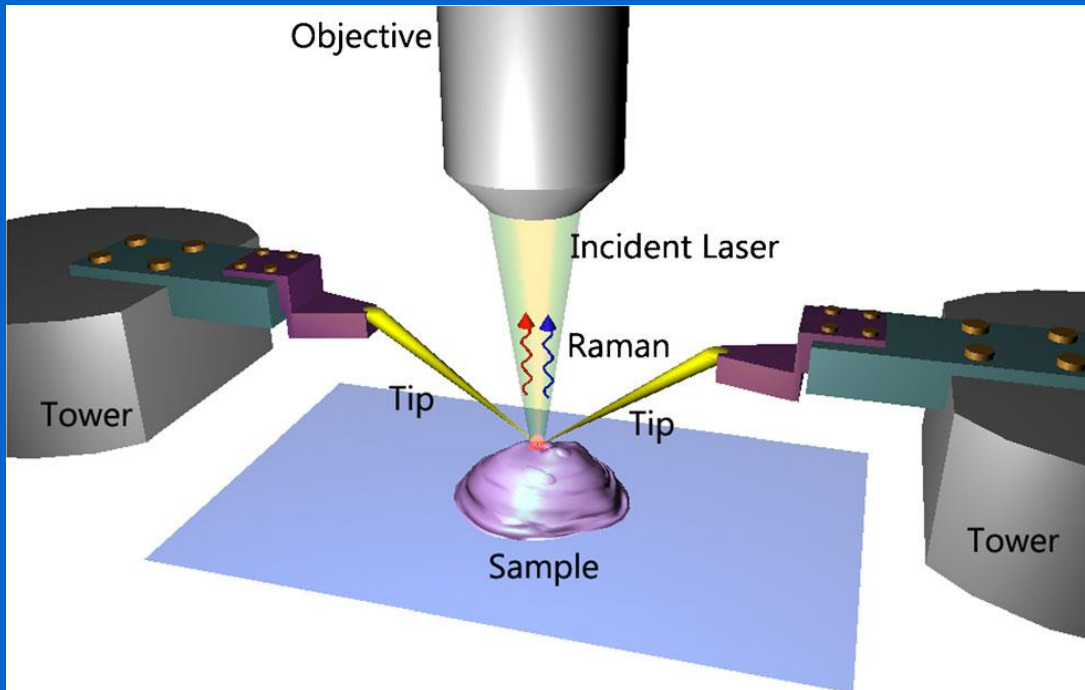

LFM

Raman G-mode

EFM

CS TERS – SNOM (MultiView)

System for **C**oncurrent **S**canning + SNOM coupling - illumination/light collection/Tip-Enhanced SNOM

Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského, AVČR v.v.i.
Dolejškova 3, 182 23 Praha 8

Laboratoř mikroskopie rastrovací sondou

AFM/STM Nanoscope IIIa Multimode (Bruker)

Pro práci v kapalinách a plynech

Rozlišení ~ 0,1 nm

AFM/STM TopoMetrix TMX 2010

Pro práci v kapalinách a plynech

Rozlišení ~ 0,1 nm

AFM Dimension (Bruker)

pro práci v kapalinách a plynech

AFM-TERS Labram/Combiscope (Horiba)

pro práci v kapalinách a plynech

<http://www.jh-inst.cas.cz/~janda>
pavel.janda@jh-inst.cas.cz